

Uvod k nevarnim snovem na delovnem mestu

Uvod

Nevarne snovi najdemo na številnih delovnih mestih. Nedavna raziskava je pokazala, da ima 16 % delavcev opravka z nevarnimi izdelki in da jih je 22 % izpostavljenih strupenim hlapom (¹). Izpostavljenost nevarnim snovem se lahko pojavi na katerem koli delovnem mestu, na kmetijah, v frizerskih salonih, v avtomehaničnih delavnicah, v kemičnih tovarnah.

Nevarne snovi nam lahko škodijo na različne načine. Nekatere povzročajo raka, druge vplivajo na plodnost ali povzročajo okvare ob rojstvu. Spet druge snovi lahko povzročijo poškodbe možganov, okvare živčnega sistema, astmo in težave s kožo. Poškodbe, ki jih povzročijo nevarne snovi, lahko nastanejo že ob enkratni kratkotrajni izpostavljenosti ali pa zaradi dolgotrajnega kopičenja snovi v telesu.

Tema Evropskega tedna varnosti in zdravja pri delu 2003 je preprečevanje tveganj, ki nastanejo pri rabi nevarnih snovi. Agencija pripravlja celo serijo biltenov, ki so namenjeni informiranju o nevarnih snoveh, vključno z biološkimi dejavniki, ki vplivajo na varnost in zdravje pri delu. V tem biltenu so predstavljeni ključni vidiki te teme.

Zakonodaja

Cilj evropske zakonodaje je čimbolj zmanjšati tveganja, ki nastanejo zaradi uporabe nevarnih snovi na delovnem mestu. Pravo Evropske unije opredeljuje prenehanje uporabljanja nevarnih snovi in njihovo zamenjavo z manj nevarnimi kot prioriteta ukrepa na tem področju. Najpomembnejši akti evropske zakonodaje na tem področju so predpisi o varovanju delavcev (²) pred tveganji zaradi kemičnih snovi (³), rakotvornih snovi (⁴) (vključno z azbestom in lesnim prahom) ter biološkimi dejavniki (⁵). Prav tako pa so pomembni predpisi o razvrščanju in označevanju (⁶), saj opredeljujejo pomembne informacije (varnostne nalepke, simbole in varnostne liste), ki morajo biti na voljo uporabnikom.

Te predpise morajo države članice EU prenesti v nacionalne zakonodaje. Države članice imajo možnost, da v svoji zakonodaji

opredelijo dodatne ali strožje določbe za varnost delavcev, kot je na primer omejitev uporabe določenih delovnih procesov ali pa nižje mejne vrednosti; evropske direktive določajo namreč zgolj najnižje zahteve.

Prav zato priporočamo, da se seznanite z nacionalno zakonodajo, ki ureja uporabo nevarnih snovi na delovnem mestu. Predpisi, ki govorijo o oceni tveganj, tehničnih ukrepih in mejnih vrednostih izpostavljenosti, se namreč uporabljajo tudi za nevarne snovi, ki nastanejo med delovnim procesom samim, na primer lesni prah in varilni hlapi.

Preprečevanje in nadzor izpostavljenosti nevarnim snovem

Za varovanje zdravja delavcev pred nevarnimi snovmi morajo delodajalci:

- oceniti tveganja,
- odpraviti ali zmanjšati tveganja,
- nadzirati učinkovitost preventivnih ukrepov in redno preverjati oceno tveganj.

Ocena tveganj

Ocena tveganj je obvezen element evropske zakonodaje, uveljavljene v vseh državah članicah. Ocena tveganj pomeni identifikacijo morebitnih škodljivih dejavnikov, kar omogoča določitev preventivnih ukrepov. Pravilna ocena tveganj je predpogoj za uspešno obvladovanje tveganj. Usposabljanje delavcev za bolj varno delo na podlagi ocene tveganj je pomemben del obvladovanja tveganj. Usposobljeni delavci ravnavo v skladu z navodili, delajo bolj učinkovito in spodbujajo zdravo in varno delovno okolje. Tveganje je odvisno od lastnosti snovi, stopnje in časa izpostavljenosti.

Štirje koraki pri ocenjevanju tveganj

1. **Popišite** snovi, ki se uporabljajo v delovnih procesih, ter tiste, ki med temi procesi nastanejo, na primer varilni hlapi in lesni prah.
2. **Zberite informacije** o popisanih snoveh, predvsem o njihovih škodljivostih in vzrokih za nastanek poškodb. Pomemben vir tovrstnih informacij so varnostni listi, ki jih mora zagotoviti dobavitelj kemikalije.
3. **Ocenite izpostavljenost** popisanim nevarnim snovem in pri tem proučite vrsto, intenzivnost, trajanje, pogostost in pojavljanje izpostavljenosti delavcev. Obenem ocenite kombinirane učinke nevarnih snovi ter s tem povezano tveganje.
4. Ugotovljena tveganja **razvrstite po stopnji tveganja**. Tak seznam lahko nato uporabite za oblikovanje ukrepov za varovanje delavcev.

(¹) Tretja evropska anketa o delovnih pogojih iz leta 2000, Evropska fundacija za izboljšanje življenjskih in delovnih pogojev.

(²) Direktiva Sveta 89/391/EGS vsebuje osnovne določbe za varnost in zdravje pri delu, če se zanje ne uporablja bolj specifična zakonodaja.

(³) Direktiva Sveta 98/24/ES z dne 7. aprila 1998 o varovanju zdravja in zagotavljanju varnosti delavcev pred tveganji zaradi izpostavljenosti kemičnim snovem pri delu.

(⁴) Direktiva Sveta 90/394/EGS z dne 28. junija 1990 (s spremembami) o varovanju delavcev pred tveganji zaradi izpostavljenosti rakotvornim snovem pri delu.

(⁵) Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta 2000/54/ES z dne 18. septembra 2000 o varovanju delavcev pred tveganji zaradi izpostavljenosti biološkim dejavnikom pri delu.

(⁶) Npr. Direktiva Sveta 67/548/EGS z dne 27. junija 1967 in njene kasnejše spremembe, ki določajo zahteve po preskušanju, razvrščanju, pakiranju in označevanju nevarnih snovi; Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta 1999/45/ES o razvrščanju, pakiranju in označevanju nevarnih pripravkov in o prilagajanju zahtev tehničnemu napredku.

Pomembno je, da so v oceno tveganja vključeni predvidljivi dogodki in vzdrževalna dela ter ukrepi ravnanja, vključno s prvo pomočjo.

Preprečevanje in nadziranje tveganj

Zakonodaja EU določa lestvico ukrepov za preprečevanje oziroma za zmanjševanje tveganj, ki jih je potrebno uresničiti, če ocena tveganj razkrije tveganja.

- Na vrhu lestvice je odpravljanje nevarnosti s spremembo delovnega procesa ali izdelka.
- Če nevarnosti ni mogoče odpraviti, je treba nevarne snovi ali delovni proces zamenjati z nevarnimi ali manj nevarnimi.
- Če tveganj za delavce ne preprečimo, je treba uvesti ukrepe, ki odpravijo ali zmanjšajo tveganje za zdravje delavcev. Pri tem je treba upoštevati naslednji vrstni red:
 - (1) Oblikuj delovne procese in ukrepe in uporabi ustrezno opremo ter materiale za zmanjšanje sproščanja nevarnih snovi.
 - (2) Uporabi kolektivne zaščitne ukrepe pri viru tveganja, na primer prezračevanje in ustrezne organizacijske ukrepe.
 - (3) Uporabi individualne zaščitne ukrepe, vključno z osebno varovalno opremo v primerih, ko izpostavljenosti ni mogoče drugače preprečiti.

Število izpostavljenih delavcev mora biti kar najmanjše; enako velja za trajanje in intenzivnost izpostavljenosti in količino uporabljenih nevarnih snovi. Prav tako je treba upoštevati ustrezne higienske ukrepe.

Spremljanje in pregledovanje

Oceno tveganj je potrebno znova preveriti, če je prišlo do sprememb v delovnem postopku, če so bile uvedene nove kemikalije ali če je bil prilagojen delovni proces, v primeru nezgod pri delu in zdravstvenih okvar. V vsakem primeru se preverjanje izvaja tudi v rednih intervalih, s čimer se prepričamo, da njene ugotovitve še vedno držijo.

Ko smo v delovni proces uvedli ukrep, je treba njegovo učinkovitost spremljati, da zaznamo morebitna postopna poslabšanja (npr. slabša učinkovitost prezračevalnih sistemov).

Mejne vrednosti izpostavljenosti na delovnem mestu

Mejne vrednosti izpostavljenosti nevarnim snovem na delovnem mestu so pomemben podatek za oceno tveganj in njihovo obvladovanje. Toda tovrstne mejne vrednosti so bile določene le za omejeno število snovi, ki se danes uporabljajo na delovnih mestih. V evropskih direktivah so določene zavezujoče (?) in indikativne (®) mejne vrednosti. Vsaka država članica Evropske unije sama določi svoje nacionalne mejne vrednosti izpostavljenosti, in to praviloma za več snovi, kot jih navajajo direktive. Nacionalne mejne vrednosti so lahko zavezujoče (kar pomeni, da se jih moramo držati) ali indikativne (vrednosti, ki naj bi jih dosegli). Delodajalec zagotovi, da izpostavljenost delavcev ne preseže nacionalnih mejnih vrednosti.

Do izdaje tega biltena za biološke dejavnike ni bila določena še nobena mejna vrednost izpostavljenosti na delovnem mestu.

(?) Npr. za svinec v Direktivi Sveta 98/24/ES (direktiva o kemičnih snoveh) ali za lesni prah in vinilklorid v Direktivi Sveta 90/394/EGS (direktiva o rakotvornih snoveh).

(®) Direktiva Komisije 2000/39/ES z dne 8. junija 2000, ki določa prvi seznam indikativnih mejnih vrednosti izpostavljenosti na delovnem mestu in izvaja Direktivo Sveta 98/24/ES o varovanju zdravja in zagotavljanju varnosti delavcev na delovnem mestu pred tveganji zaradi kemičnih snovi.

(?) http://europa.eu.int/comm/environment/chemicals/0188_en.pdf

(19) http://europa.eu.int/eur-lex/en/com/pdf/2002/com2002_0118en01.pdf

Nevarne snovi – evropska prednostna naloga

Vse večja zaskrbljenost, da obstoječi sistem varovanja okolja in zdravja ljudi ni dovolj varen, je privedla do Bele knjige o bodoči strategiji na področju kemikalij (9). Ključni cilj je zagotoviti visoko raven varovanja zdravja ljudi in okolja za današnje in bodoče generacije ter uvesti enoten sistem prijave, ocenjevanja in izdajanja dovoljenj za kemikalije (REACH). Zahteva po posredovanju informacij v okviru proizvodne verige je eden ključnih elementov sistema REACH za ravnanje s kemikalijami. Cilj tega sistema je zagotoviti več informacij o nevarnosti snovi in o tem, kako obvladovati njihova potencialna tveganja. Pogostejše ocenjevanje tveganj bo dosežemo tudi tako, da bodo morali proizvajalci, uvozniki in uporabniki oceniti tveganja za namenske rabe in predlagati ukrepe za nadzor nad tveganji.

Leta 2002 je Evropska komisija objavila dokument z naslovom *Prilaganje na spremembe pri delu in v družbi: nova strategija Skupnosti za zdravje in varnost pri delu za obdobje 2002-2006* (10). V tem dokumentu je zapisano, da mora Evropa proučiti nova ali nastajajoča tveganja, še posebej tista, ki so povezana s kemičnimi, fizikalnimi in biološkimi snovmi.

Dodatne informacije

Drugi bilteni iz serije o nevarnih snoveh ter dodatne informacije so na voljo tudi na naslovu <http://osha.eu.int/ew2003/>. Podatki se stalno posodablajo in dodajajo.

Dodatne informacije o varnosti in zdravju pri delu in o nevarnih snoveh lahko najdete tudi na <http://europe.osha.eu.int/>, in sicer na različne teme, na primer:

- Mejne vrednosti izpostavljenosti na delovnem mestu: http://europe.osha.eu.int/good_practice/risks/ds/oel/
- Dobre prakse: http://europe.osha.eu.int/good_practice/risks/ds/

Uspešen nadzor prinaša poslovne koristi

Na splošno velja, da ustrezno ravnanje z nevarnimi snovmi varuje delavce in okolje in hkrati zagotavlja kakovost izdelkov ter izboljšuje poslovno uspešnost podjetja.

Tiskarna v Veliki Britaniji je na stare tiskarske stroje, ki so porabljali velike količine topil, namestila posebne pokrove. Za to so potrebovali nekaj domišljije in skoraj nič denarja. Raven hlapov topil se je prepolovila, s čimer je tiskarna na teden privarčevala 5.000 litrov topil, kar je pomenilo 50.000 funtov (74.400 evrov) letno. Namestitev pokrovov na vse stroje za globoki tisk bo privarčevani denar povečala še za dodatnih 20 %.

Velik proizvajalec obločnih varilnih sistemov je namesto visoko trdnega barvanja uvedel premazovanje v prahu. Namestil je kabino za prašenje in klimatsko komoro. Izpostavljenost delavcev organskim topilom se je bistveno zmanjšala, tudi izpostavljenost prahu je zdaj pod dobrim nadzorom. Premazovanje delov v prahu je znatno izboljšalo odpornost na rjavenje in povečalo kakovost površinske apreture. Poleg tega so se precej zmanjšale tudi emisije topil v zrak in količine odpadkov pri barvanju. Kapitalske naložbe so znašale več kot 500.000 evrov, toda celotni stroški barvanja so manjši za 25 % zaradi večje učinkovitosti sistema za premazovanje v prahu. Investicija se jim bo povrnila v 6,3 letih